

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кафедра загальноправових та політичних наук

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорії демократичного транзиту

Освітня програма: Політологія

Спеціальність: 052 Політологія

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Ступінь вищої освіти: магістерський

Затверджено на засіданні кафедри
загальноправових та політичних наук

Протокол №12 від 10 липня 2021 р.

м. Запоріжжя, 2021 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	<i>Теорії демократичного транзиту</i>
Рівень вищої освіти	<i>другий (магістерський) рівень</i>
Викладач	<i>Волобуєв Владислав Владиславович, кандидат філософських наук, доцент</i>
Контактна інформація викладача	<i>+380(61)7698626 kafedra_zpn@zp.edu.ua, kafedrazpn@gmail.com</i>
Час і місце проведення навчальної дисципліни	<i>Згідно з розкладом</i>
Обсяг дисципліни	<i>Кількість годин для денної форми – 120; кредитів – 4, розподіл годин (лекції – 14, семінарські – 30, самостійна робота – 76), вид контролю – екзамен.</i>
	<i>Кількість годин для заочної форми – 120; кредитів – 4, розподіл годин (лекції – 4, семінарські – 6, самостійна робота – 110), вид контролю – екзамен.</i>
Консультації	<i>Згідно з графіком консультацій</i>
2. Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни	
<i>Пререквізити навчальної дисципліни. Вивчення дисципліни «Теорії демократичного транзиту» базується на знаннях, одержаних при вивченні гуманітарних і соціально-економічних дисциплін та дисципліни «Сучасні теорії модернізації».</i>	
<i>Постреквізити навчальної дисципліни. Здобуті здобувачем вищої освіти знання при вивченні дисципліни «Теорії демократичного транзиту» є обов'язковими для таких складових подальшого навчання: «Євроінтеграційні реформи та децентралізація», асистентська практика та кваліфікаційна дипломна робота.</i>	
3. Характеристика навчальної дисципліни	
<i>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати:</i>	
<u><i>загальні компетентності:</i></u>	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</i> • <i>здатність проводити дослідження на відповідному рівні.</i> • <i>здатність розробляти проекти та управляти ними.</i> • <i>здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</i> • <i>здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.</i> • <i>здатність генерувати нові ідеї (креативність);</i> 	
<u><i>фахові компетентності:</i></u>	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.</i> • <i>спроможність здійснювати фахову педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти.</i> • <i>критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, тендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.</i> • <i>здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.</i> • <i>спроможність комплексно використовувати нормативу та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу.</i> • <i>здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;</i> 	
<u><i>результати навчання:</i></u>	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у</i> 	

різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;

- вільно спілкуватись усно і письмово українською та англійською мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері політології;
- приймати ефективні рішення з питань політики, політичних наук і дотичних проблем, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати розвиток політичних процесів; визначати фактори, що впливають на них і на досягнення поставлених цілей; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки політичних рішень.;
- критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

4. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорії демократичного транзиту» є знайомство та засвоєння одного з найбільш складних об'єктів дослідження в сучасній політології. Транзитологія вважається сьогодні окремим напрямком політичних досліджень. Велика кількість накопичених знань в області дослідження демократичного транзиту надає змогу аналізувати цей процес системно, не прив'язуючись до політичної практики окремої держави; вивчення «Теорії демократичного транзиту» надає змогу актуалізувати розвиток професійно значущих здібностей і вмінь.

5. Завдання вивчення дисципліни

- формування у студентів знань про понятійно-категоріальний апарат напрямку транзитологія;
- засвоєння основних моделей переходу держави від авторитарного до демократичного політичного режиму;
- вивчення сучасних політичних технологій;
- здобуття спеціалізованих концептуальних знань, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичного осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань.

6. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль I. Транзитологія як напрям сучасної політології.

Тема 1. Демократичний транзит як об'єкт дослідження сучасної політології

Демократичний транзит є одним з найбільш складних об'єктів дослідження в сучасній політології. Транзитологія вважається сьогодні окремим напрямком політичних досліджень. Велика кількість накопичених знань в області дослідження демократичного транзиту надає змогу аналізувати цей процес системно, не прив'язуючись до політичної практики окремої держави. Багато сучасних дослідників демократичного транзиту вже не сприймають його у вигляді хвилеподібного руху на шляху до демократизації суспільства, як цей процес розумівся С.Хантінгтоном та Е.Тоффлером. Справа в тому, що демократичний транзит є явищем динамічним і не можна окремо оцінювати результати демократичних перетворень без аналізу самого процесу. Найвідомішими дослідниками демократичного транзиту є Г.О'Доннел, Ф.Шміттер, Х.Ліні, А.Степан, Дж.Махоні, Р.Снайдер, А.Мельвіль, С.Ларсен, Д.Растоу, А.Пшеворський, Гі Ерме, Дж.Хіглі, Дж.Нельсон, Дж.Розенау, Р.Гюнтер, О.Г.Харитонова та інші. Кожен з вчених аналізував процес демократичного переходу, застосовуючи різні критерії.

Тема 2. Аналіз демократичного транзиту сучасною політологією.

Переходи до демократії у первинній парадигмі транзитології Фундатором транзитології вважається американський політолог Д. Растоу, який 1970 року оприлюднив статтю „Переходи до демократії: спроба динамічної моделі (Transits to Democracy – Toward a Dynamic Model). Транзитологія як альтернатива структурному детермінізму. Сутність цього методологічного підходу, кореляція властивостей вихідного та кінцевого станів процесу демократизації. ступені соціально-економічного розвитку та особливості соціальної структури перехідних суспільств; об'єктивні умови демократизації. Попередні умови розробки динамічної

моделі: „наявність національної єдності”. Нові принципи дослідження переходів до демократії, проблеми кожного з них, підвалини первинної парадигми транзитології.

Тема 3. Теорія основних моделей переходу

Основні моделі переходу держави від авторитарного до демократичного політичного режиму: – структурна модель пояснює трансформацію політичних режимів в результаті зміни якостей самої держави, нації та впливу соціально-економічних, культурних факторів. Д.Растоу і національне творення, Р.Даль і суспільні вподобання, Р. Інгліхарт і звички, Р. Роуз – ціннісні підтримки перетворень, Г.Алмонд та С.Верба – громадянська культура; – процедурна модель сприймає демократичний процес як ендогенний, який є результатом політичних рішень, вибором стратегії і тактики ключовими політичними акторами (Г.О’Доннел, Ф.Шміттер, Х.Ліні, А.Степан); – інтегративна модель трактує демократичний транзит як такий, що поєднує і структурні, і процедурні зміни (Дж.Махоні, Р.Снайдер).

Тема 4. Демократичний транзит: людський вимір політики.

Особлива транзитивна свідомість як феномен перехідного суспільства; криза групової ідентичності, аморфність політичних поглядів, поляризація політичних позицій, криза адаптації, нечіткості уявлень про громадянське суспільство, груповій анклавності, неоднорідності політичної культури, поява феномену маргіналізації, конформізм. Фрагментація та універсалізація (за Р. Дарендорфом) як основні риси нової соціальності, криза суспільної довіри. Групова самоідентифікація індивіда набуває мозаїчного характеру. Категорії „народ” та „клас” поступаються місцем уявленню про об’єднання громадян і соціальних груп, чії права повинні бути непорушними, а інтереси при цьому носять тимчасовий характер. Еволюція в умовах демократичного транзиту носить нелінійний характер, що проявляється в асиметричності усіх сфер політичного і суспільного життя, і є набором дихотомій (універсальне-приватне, глобальне-локальне, традиційне-інноваційне).

Змістовний модуль II. Сучасні теоретичні підходи до аналізу політичного транзиту

Тема 5. Альтернативні шляхи транзиту

Основні альтернативні шляхи процесу становлення демократичного політичного режиму (за А. Пшеворським) : - демократичний режим не затверджується і відбувається повернення до диктатури; - демократичний режим носить тимчасовий характер; - демократія затверджується. Зазначені вище критерії до аналізу демократичного транзиту не відображають сам характер еволюційних змін. Дослідити його специфіку можливо тільки проаналізувавши особливості процесу демократизації, що (за І.О. Вороновим) проявляються у двох глобальних вимірах: політико-владних та людських трансформаціях.

Тема 6. Демократичний транзит як механізм реформування державного управління.

Ліберальні теорії переходу; етатистські теорії переходу. Етапи переходів від тоталітаризму до демократії: за Д. Ростоу; за Г. О’Доннеллом та Ф. Шміттером; за А. Пшеворським; за С. Хантінгтоном; за З. Бжежинським. Риси демократичного державотворення посткомуністичних країн колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи.

Тема 7. «Демократичний транзит»: критерії аналізу, розвитку та результату .

Термін “демократичний транзит” вимагає встановлення низки критеріїв, до яких можна віднести причини, тривалість, періодизацію, зовнішньополітичний аспект та результати. Основною причиною зміни політичних режимів є політична та соціально-економічна криза в суспільстві. Перехід до демократії (демократичний транзит) розуміється як тимчасовий процес. С. Хантінгтон та його “хвилі демократизації” у книзі “Третя хвиля. Демократизація в кінці ХХ ст.” (1991 р.): перший підйом хвилі (1828 – 1926 рр.), перший спад (1922 – 1942 рр.), другий підйом (1943 – 1962 рр.), другий спад (1958 – 1975 рр.), третій підйом (1974 р. – і до сьогодні).

Процес трансформації та участь владних структур: структурно-змістове перетворення політичної системи; раціоналізація та забезпечення ефективної влади; диференціація та кристалізація соціальних інтересів; забезпечення широкої участі громадян у суспільному житті; інтеграція суспільства на нових засадах через створення цілісної системи політичної соціалізації.

Парадигма перехідного періоду орієнтує на активну взаємодію; головне завдання державного управління в умовах демократичного транзиту полягає в системній трансформації перехідних суспільств, які природно зорієнтовані на взаємодію державних інститутів і громадянського суспільства в процесі вироблення та реалізації загальних рішень, що запобігає появі та розгортанню суспільно-політичної кризи.

Тема 8. Глобалізація та форми транзиту.

Демократії в різних країнах мають яскраво виражений національний характер і формуються під впливом ментальності окремого народу. Але слід відзначити глобальний характер транзитних процесів. Учені визначають насильницькі і ненасильницькі транзити. Л. Уайтхед у роботі “Інтернаціональний вимір демократизації: огляд альтернатив” відзначає застосування трьох видів насильницького ослаблення авторитаризму і нав’язування демократії – злиття (incorporation), вторгнення (invasion) і залякування (intimidation). Значно поширенішими є ненасильницькі форми послаблення авторитарних режимів ззовні.

І. Муравчик у роботі “Експорт демократії” відносить до них: моральний тиск, економічний тиск, дипломатичні дії, організація теле- та радіотрансляцій на ті країни, в яких інформація зазнає ретельної цензури з метою прориву інформаційної блокади, надання матеріальної та організаційної допомоги внутрішній опозиції режиму, використання освітніх і професійних обмінів між країнами з авторитарними і демократичними формами правління, демонстраційний ефект успішної демократизації в сусідніх або споріднених до авторитарної країни державах.

Слід звернути увагу на те, що в сучасному глобальному світі будь-яка держава не може діяти без огляду на світове співтовариство. Сучасний світовий простір відзначається посиленням крос-культурних взаємодій, тобто взаємних впливів національних культур, а значить, і соціальних та політичних процесів.

Тема 9. Гносеологічна перспектива досліджень політичного транзиту.

Аналіз демократичного транзиту сучасною політологією у якості динамічного і системного явища. Розгляд різних критеріїв оцінки цього процесу через виявлення різних підходів до історизації, моделей, стадій, форм переходу до демократичного політичного режиму, альтернативних шляхів його становлення, особливостей проходження цього процесу у сфері економіки і політики, оцінки за критерієм ефективності, врахуванням людського фактору, впливу глобалізаційних тенденцій. Футуристичний погляд на розвиток і якісну зміну демократичного політичного режиму. Культурний, національний, соціальний аспект. Політична практика про так звані гібридні режими, які поєднують у собі сутнісні риси і авторитарних, і демократичних політичних режимів. Полівекторність розвитку сучасних держав, мозаїчність соціальної структури та аспект ситуативності при прийнятті політичних рішень. Майбутнє транзитології у подальшому розширенні критеріїв аналізу цього явища з врахуванням глобальних тенденцій розвитку сучасних держав.

7. План вивчення навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Форми організації навчання	Кількість годин для денної форми навчання	Кількість годин для заочної форми навчання
<i>Змістовний модуль I. Транзитологія як напрям сучасної політології</i>				
1	<i>Демократичний транзит як об’єкт дослідження сучасної політології</i>	<i>л / с / срс</i>	<i>2 / 2 / 9</i>	<i>0 / 2 / 14</i>

2	Аналіз демократичного транзиту сучасною політологією	л / с / срс	0 / 4 / 8	2 / 0 / 12
3	Теорія основних моделей переходу	л / с / срс	2 / 4 / 9	2 / 0 / 14
4	Демократичний транзит: людський вимір політики	л / с / срс	0 / 2 / 8	0 / 0 / 12
Змістовний модуль II. Сучасні теоретичні підходи до аналізу політичного транзиту				
5	Альтернативні шляхи транзиту	л / с / срс	2 / 4 / 8	0 / 0 / 14
6	Демократичний транзит як механізм реформування державного управління	л / с / срс	2 / 4 / 8	0 / 2 / 10
7	«Демократичний транзит»: критерії аналізу, розвитку та результату	л / с / срс	2 / 4 / 9	0 / 0 / 14
8	Глобалізація та форми транзиту	л / с / срс	2 / 4 / 9	0 / 2 / 10
9	Гносеологічна перспектива досліджень політичного транзиту	л / с / срс	2 / 2 / 8	0 / 0 / 10

Модульний контроль

Підсумковий контроль

Екзамен

8. Самостійна робота

Самостійна робота – це вид розумової діяльності, за якої студент самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує в кожному змістовному модулі перелік тем (на основі опрацювання інформаційних джерел веде пошук відповідей на актуальні питання, вирішує практичні питання, складає тести, вирішує задачу або ситуаційну вправу, виконує інші завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, лекцій, практичних занять). Головною метою самостійної роботи є формування самостійності суб'єкта, що вчиться, формування його вмінь, знань і навичок.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Теорії демократичного транзиту» виокремлено такі види самостійного навчання студента:

- 1) відпрацювання тем лекцій та практичних занять, виконання практичних робіт;
- 2) підготовка доповідей, презентація результатів власних досліджень та проекту;
- 3) підготовка до модульного контролю та заліку;
- 4) робота з інформаційними джерелами та ін.

Кожен із зазначених видів потребує від студентів наполегливої самостійної праці. Насамперед, потрібно, щоб кожен студент у процесі навчання дотримувався гігієни розумової праці. Викладач дисципліни на початку вивчення дисципліни проводить настановне заняття, особливо зі студентами, які оформили індивідуальний графік навчання.

Здійснюється самостійна робота безпосередньо через зміст і методи всіх видів навчальних занять. Самостійна робота студентів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від аудиторних навчальних занять час. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів, регламентується робочим навчальним планом.

Завдання до самостійної роботи мають унеможливити механічне заучування студентами фактичного матеріалу або поверхове знайомство з явищами та процесами. Для отримання позитивної оцінки студент повинен не просто продемонструвати володіння певним обсягом знань, а й уміти розв'язувати певні елементи наукових проблем, аналізувати та систематизувати отримані дані, знаходити оригінальні рішення на підставі самостійно здобутої інформації, формулювати й відстоювати власну точку зору. Йдеться, передусім, про самостійне опрацювання навчальної, наукової та довідкової літератури. Рекомендованим елементом цієї роботи студентів є ведення записів (допускається й електронний варіант або презентація). Такий підхід сприяє кращому засвоєнню фактичного матеріалу, дає можливість зберегти його в зручному для використання вигляді. Рівень виконання студентом самостійної

роботи враховується при виставленні підсумкової оцінки за змістовими модулями навчальної дисципліни.

Студенти мають змогу отримати завдання та завантажити свої напрацювання в систему дистанційного навчання (moodle) НУ «Запорізька політехніка» (<https://moodle.zp.edu.ua/>).

Теми	Кількість годин для денної форми навчання	Кількість годин для заочної форми навчання
Демократичний транзит як об'єкт дослідження сучасної політології	9	14
Аналіз демократичного транзиту сучасною політологією	8	12
Теорія основних моделей переходу	9	14
Демократичний транзит: людський вимір політики	8	12
Альтернативні шляхи транзиту	8	14
Демократичний транзит як механізм реформування державного управління	8	10
«Демократичний транзит»: критерії аналізу, розвитку та результату	9	14
Глобалізація та форми транзиту	9	10
Гносеологічна перспектива досліджень політичного транзиту	8	10
Разом	76	110

Консультативна допомога студенту надається у таких формах:

- особиста зустріч викладача і студента за графіком консультацій <https://zp.edu.ua/kafedra-zagalnopravovuyh-ta-politychnyh-nauk>;
- листування за допомогою електронної пошти kafedra_zpn@zp.edu.ua (у форматі 24/7);
- відеозустріч, аудіоспілкування або чат консультації (за графіком консультацій викладача).

9. Система та критерії оцінювання курсу

Зведена таблиця набору балів за семестр

Бали за навчальний семестр	Розподіл балів за змістовними модулями	
	1 зміст. модуль (максимум балів)	2 зміст. модуль (максимум балів)
Вид заняття		
Поточний контроль	60	60
Модульний контроль (МК)	40	40
Всього по змістовним модулям 1 та 2	100	100
Всього за вивчення дисципліни	100 (3M1 + 3M2 / 2)	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
85-89	добре	
75-84		
70-74		
60-69	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	--	---

10. Політика курсу

Політика відвідування аудиторних занять (особиста присутність студента). Відвідування занять є обов'язковим компонентом в системі вивчення курсу, набуття загальних та фахових компетентностей (відвідування лекцій та практичних занять). Самостійну роботу студент виконує у системі дистанційного навчання (<https://moodle.zp.edu.ua/>). За об'єктивних причин (наприклад, лікарняні, стажування, мобільність, індивідуальний графік, інше) аудиторні види занять та завдань також можуть бути трансформовані в систему дистанційного навчання.

Політика дедлайнів. Студент зобов'язаний дотримуватись крайніх термінів (дата для аудиторних видів робіт або час в системі дистанційного навчання), до яких має бути виконано певне завдання. За наявності поважних причин (відповідно до інформації, яку надано деканатом) студент має право на складання індивідуального графіку вивчення окремих тем дисципліни.

Політика академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право та суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; використання достовірної інформації з офіційних джерел у проектних завданнях.

Політика дотримання прав та обов'язків студентів. Права і обов'язки студентів відображено у п.7.5 Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Запорізька політехніка» (https://zp.edu.ua/uploads/dept_nm/Polozhennia_pro_organizatsiyu_osvitnoho_protseesu.pdf).

Політика конфіденційності та захисту персональних даних. Обмін персональними даними між викладачем і студентом в межах вивчення дисципліни, їх використання відбувається на основі закону України «Про захист персональних даних» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>). Стаття 10, п. 3 «Використання персональних даних працівниками суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, повинно здійснюватися лише відповідно до їхніх професійних чи службових або трудових обов'язків. Ці працівники зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законом. Таке зобов'язання чинне після припинення ними діяльності, пов'язаної з персональними даними, крім випадків, установлених законом».